

ОБҐРУНТУВАННЯ ПАРАМЕТРІВ РОБОЧОЇ ПОВЕРХНІ КОПАЧА КОРЕНЕПЛОДІВ

Сокол С. П., к.т.н., доц.

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Запропонована модель робочої поверхні викопувального робочого органу, що дозволяє виконати її побудову за заданим законом розподілення твірних

Постановка задачі. Робочий орган для викопування коренеплодів є одним з основних вузлів коренезбиральних машин. Від його конструктивних і кінематичних параметрів, відповідно до ґрунтово-кліматичних умов, суттєво залежать якість збирання коренеплодів та характеристики коренезбиральної машини в цілому. У зв'язку з цим проблеми зниження витрат на виконання технологічного процесу під час збирання врожаю коренеплодів, підвищення якості викопування, універсальності та надійності робочих органів є актуальними на сучасному етапі розвитку та використання сільськогосподарської техніки.

Аналіз досліджень. Проектуючи криволінійні поверхні удосконаленого робочого органу для викопування коренеплодів, що має форму U-подібної викопувальної скоби найкраще використовувати лінійчаті поверхні, такі, які утворюються рухом у просторі прямої лінії [1]. Серед лінійчатих поверхонь важливе місце займають розгортні поверхні, тобто ж поверхні, що розгортаються на площину без складок та розтягувань [2]. Такі поверхні мають певні диференціально-параметричні характеристики:

- гаусова кривизна розгортної поверхні дорівнює нулю;
- вектор нормалі до поверхні при русі вдовж твірної не змінює свого положення.

В результаті таких характеристик розгортні поверхні значно менше при виготовленні піддаються жолобленню і мають менший тяговий опір [3], так як скиба ґрунту на такій поверхні піддається деформації простого згину.

Мета досліджень. Розробити геометричну модель робочої поверхні копача коренеплодів, що дозволяє вести проектування у великому діапазоні параметрів стосовно до конкретних умов роботи і характеристик ґрунтів.

Результати досліджень. Основними параметрами поверхні викопувального робочого органу типу скоба [4], є направляючі криві m і n . Відповідно до рисунку (1, а) передній обріз напівповерхні визначається кривою між точками A_1 і C_1 , а задній обріз поверхні точками B_1 і D_1 . Аналогічно, точками A_2 і C_2 передній обріз та B_2 D_2 задній обріз другої напівповерхні [5]. Координати точок A_1, B_1, C_1 і A_2, B_2, C_2 визначаються шириною леміша скоби d , шириною робочого органу по денній поверхні поля b , та кутом встановлення леміша до горизонту α . Розглянемо утворення в поперечно-вертикальній

проекції направляючої кривої m в площині Oyz . Направляюча крива повинна забезпечувати виштовхування коренеплоду на денну поверхню поля. Таке виштовхування забезпечується силою, що направлена по нормалі N_i , яка проведена до направляючої m в точці E_i (рис. 1, а). Напрямок нормалі N_i забезпечується положенням дотичної t_i в точці E_i кутом β_i до осі Oz . По мірі переміщення точки E вздовж направляючої від точки A_1 до точки C_1 , напрямок нормалі N повинен забезпечувати зниження виштовхувальної сили.

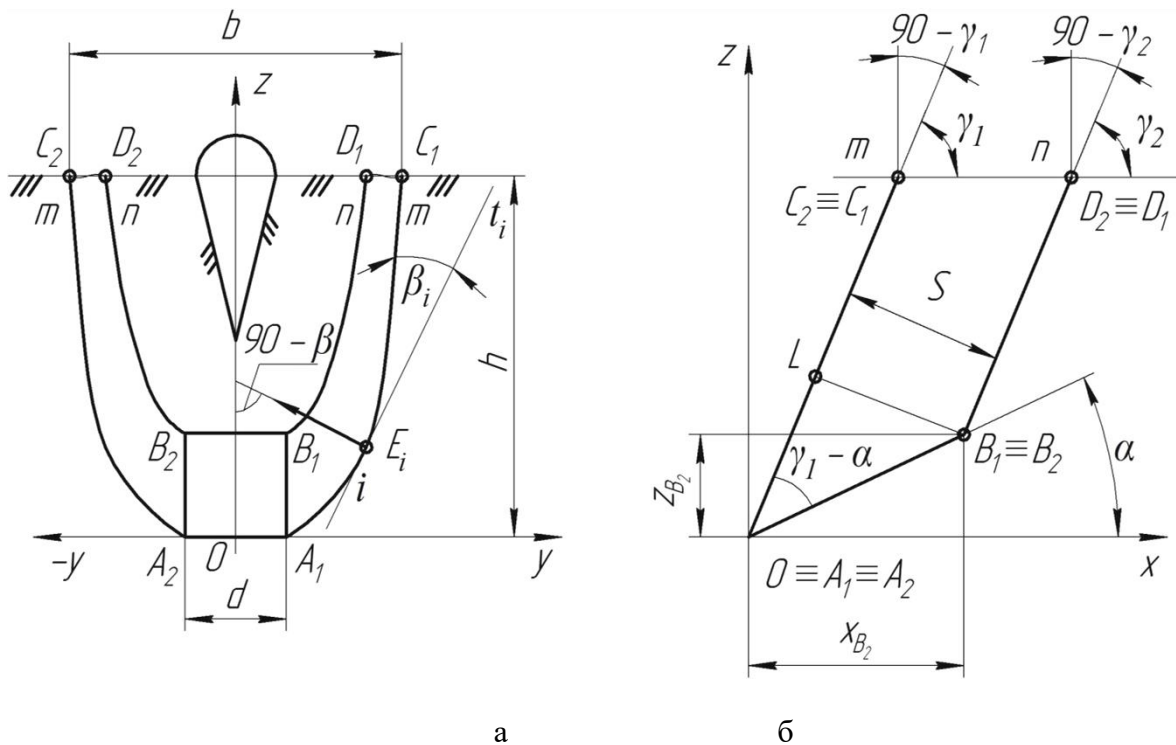

Рис. 1 – Схема утворення поверхні робочого органу для викопування коренеплодів:
а – в поперечно-вертикальній площині; б – в поздовжньо-вертикальній площині

Таке зниження забезпечується зменшенням кута β , тому що відповідно до рисунку (1, а):

$$(Oz, \hat{N}) = 90^\circ - \beta.$$

У зв'язку з тим що тангенс кута β дорівнює похідній функції $y_1 = F_1(z_1)$ по координаті z :

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{dy}{dz} = \frac{dF_1(z_1)}{dz_1},$$

прийемо зменшення кута β пропорційно координаті y і прийдемо до диференційного рівняння зміни кута нахилу дотичної:

$$\frac{dy}{dz_1} = -k_1 y_1. \quad (1)$$

Розділивши змінні і провівши інтегрування рівняння (1) отримаємо:

$$\ln y_1 = -k_1 z_1 + C,$$

або в кінцевому результаті:

$$y_1 = C \cdot e^{-k_1 z_1}, \quad (2)$$

де k_1 – коефіцієнт, що визначає швидкість зміни кривини направляючої

Для того щоб забезпечити проходження направляючої через точку A_1 і асимптотичне наближення до вертикальної кривої у точки C_1 , запишемо вираз (2) в наступному вигляді, виражаючи постійну інтегрування через координати точок A_1 і C_1 :

$$y_1 = y_{A_1} + y_{C_1} \left(1 - e^{-k_1 z_1}\right), \quad (3)$$

де y_{A_1} і y_{C_1} – відповідно координати точок A_1 і C_1 .

Так як $y_{A_1} = 0,5d$, $y_{C_1} = 0,5b$ то вираз (3) прийме вигляд:

$$y_1 = 0,5 \left[d + b \left(1 - e^{-k_1 z_1}\right) \right].$$

Коефіцієнт зміни кривини направляючої k_1 визначимо наступним чином. Із точки A_1 проведемо дотичну t_0 під кутом μ який дорівнює половині кута при вершині коренеплоду, до осі Oy . Дотична t_0 буде відсікати на прямій C_1 відрізок T_1 (рис. 2, а). Відповідно до [6] можна записати:

$$k_1 = \frac{1}{T_1}.$$

В свою чергу, положення дотичної t_0 до осі Oz в точці A_1 визначається кутом, $\beta_A = \beta_o = 90^\circ - \mu$, тому можна записати:

$$T_1 = (y_{C_1} - y_{A_1}) \cdot \operatorname{tg}(\mu) = 0,5(b - d) \cdot \operatorname{tg} \mu,$$

де μ – кут між початковою дотичною t_0 і віссю Oy .

Тоді коефіцієнт зміни кривини напрямної кривої m буде дорівнювати:

$$k_1 = \frac{2}{(b - d) \operatorname{tg} \mu}.$$

В результаті рівняння направляючої можна записати в наступному вигляді:

$$y_1 = 0,5 \left\{ d + b \left[1 - e^{-\frac{2z_1}{(b-d)\operatorname{tg}\mu}} \right] \right\}.$$

В поздовжньо-вертикальній площині Oxz направляюча крива m буде

зображена у вигляді прямої лінії, що проходить через початок координат (рис. 1, б):

$$x_1 = k_{11} \cdot z_1,$$

де k_{11} – тангенс кута нахилу проекції твірної до осі Oz ,

$$k_{11} = \operatorname{tg}(90^\circ - \gamma_1).$$

Так як $\gamma_{11} = 90^\circ - \gamma_1$, то

$$x_1 = z_1 \operatorname{ctg} \gamma_1 + 0,5d. \quad (4)$$

При розпушуванні ґрунту виникають напрямки ковзання по яким поширюються тріщини. Основне розпушення ґрунту відбувається під дією леміша, тому потрібно забезпечити розпушення в сторону поверхні поля інакше не розпушений ґрунт буде перешкоджати виштовхуванню коренеплодів на денну поверхню поля. Тому кут γ_1 вибираємо із умови, коли один із напрямків ковзання H_1 і H_2 направлений по поверхні поля [7].

З цією метою розглянемо дію сил в точці C_1 (рис. 2, б). В точці C_1 діє повна реакція R , яка відхиляється від нормалі N_c на кут зовнішнього тертя φ_1 . Відносно повної реакції R на кут $\pm \frac{\varphi_2}{2}$, де φ_2 – кут внутрішнього тертя, поширюються напрямки ковзання H_1 і H_2 [7, 8]. Розпушення ґрунту на поверхні поля буде тоді, коли напрям ковзання H_2 буде співпадати з поверхнею поля [9].

У цьому випадку отримаємо значення кута γ_1 :

$$\gamma_1 = 90^\circ - \varphi_1 \pm \frac{\varphi_2}{2}.$$

Таким чином остаточно рівняння (4) буде мати вигляд:

$$x_1 = \operatorname{ctg} \left(\varphi_1 + \frac{\varphi_2}{2} \right) z_1.$$

Рівняння напрямної кривої n у поперечно-вертикальній площини Ouz знайдемо із тих же міркувань, що і для напрямної m .

Для визначення коефіцієнта зміни кривини k_{12} визначимо довжину відрізка T_2 :

$$T_2 = 0,5(b_1 - d) \operatorname{tg} \mu_2, \quad (5)$$

де b_1 – відстань між точками D_1 і D_2 (рис. 2, а), мм;

μ_2 – кут нахилу дотичної до направляючої кривої n у початковій точці (рис. 2, а), град.

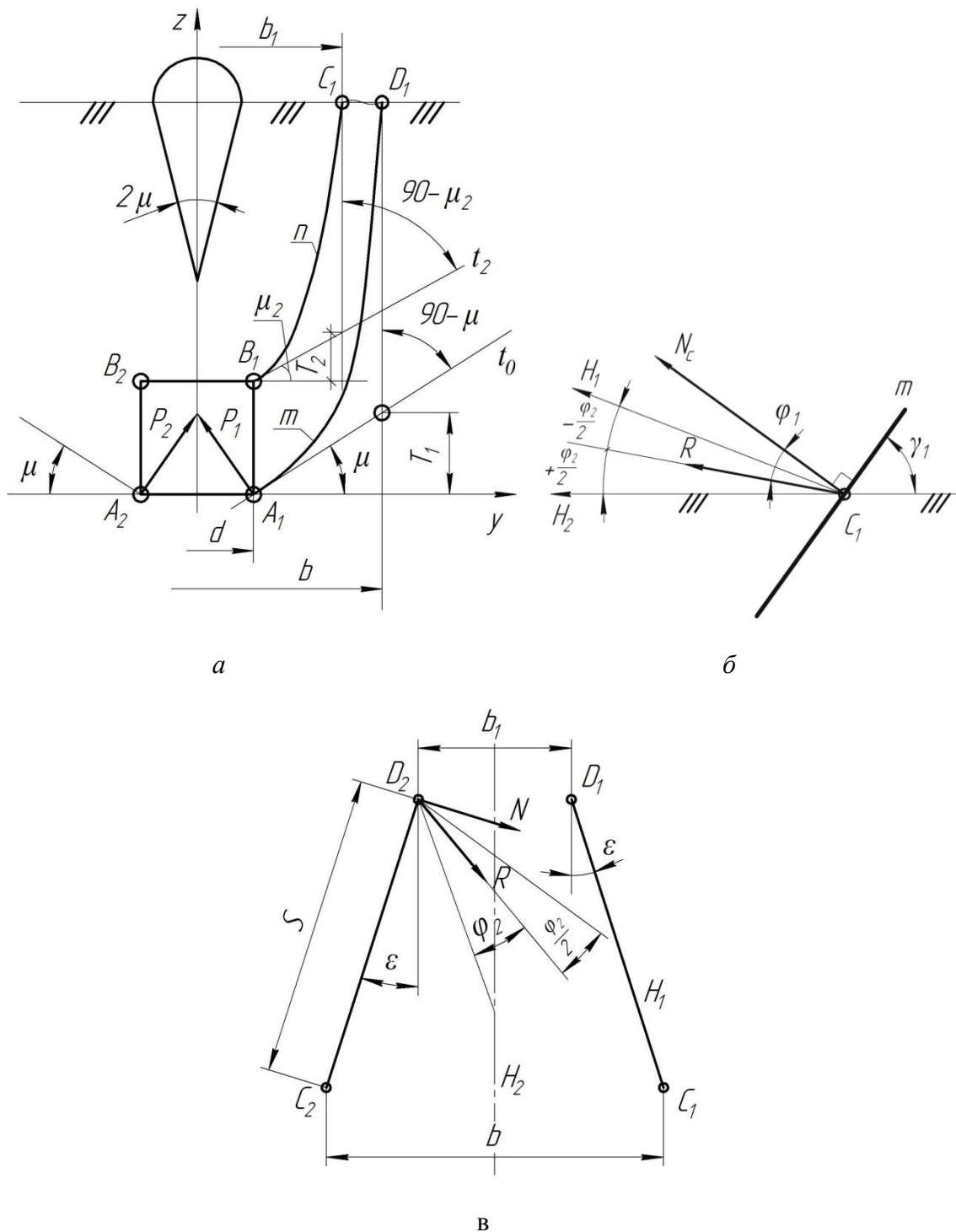

Рис. 2 – Схема до обґрунтування параметрів направляючих: *a* – в поперечно-вертикальній площині; *б* – в поздовжньо-вертикальній площині; *в* – в плані

Відстань між точками D_1 і D_2 визначимо із тих міркувань, що на поверхні поля ґрунт повинен розпушуватись. У цьому випадку у відповідності з рисунком 2, ϵ значення кута розхилу бокових поверхонь робочого органу повинно бути менше значення кута внутрішнього тертя, тобто:

$$\epsilon \leq \frac{\varphi_2}{2}.$$

Тоді напрям ковзання H_1 буде проходити між точками D_1 і C_1 .

У цьому випадку відстань між точками D_1 і D_2 буде дорівнювати:

$$b_1 = b - 2 \cdot s \cdot \cos \varepsilon, \quad (6)$$

де s – ширина бокової поверхні робочого органу, мм.

Враховуючі вирази (5) і (6) запишемо рівняння для направляючої кривої n у поперечно-вертикальній площині:

$$y_2 = 0,5 \left\{ d + (b - 2 \cdot s \cdot \cos \varepsilon) \left[1 - e^{-\frac{2z_2}{(b-2 \cdot s \cdot \cos \varepsilon) \operatorname{tg} \mu_2}} \right] \right\}.$$

Рівняння направляючої n в поздовжньо-вертикальній площині Ox запишемо як рівняння прямої, яка проходить через точку B_1 :

$$x_2 - x_{B_2} = k_{22} (z_2 - z_{B_2}), \quad (7)$$

де x_{B_2}, z_{B_2} – координати точки B_2 ;

k_{22} – тангенс кута нахилу проекції напрямної кривої n до осі Oz ,

$$k_{22} = \operatorname{tg} (90^\circ - \gamma_2) = \operatorname{ctg} \gamma_2.$$

Із трикутника OLB_2 (рис. 1, б) маємо:

$$OB_2 = \frac{s}{\sin(\gamma_1 - \alpha)},$$

де α – кут нахилу проекції твірної n до осі Ox , град.

Тоді значення координати x точки B_2 буде мати вигляд:

$$x_{B_2} = \frac{s \cdot \cos \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)}. \quad (8)$$

У свою чергу координата z точки B_2 буде визначатись таким чином:

$$z_{B_2} = \frac{s \cdot \sin \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)}. \quad (9)$$

Таким чином, враховуючі вирази (8) і (9) рівняння (7) буде мати наступний вигляд:

$$x_2 = \operatorname{ctg} \gamma_2 \left[z_2 - \frac{s \cdot \sin \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)} \right] + \frac{s \cdot \cos \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)}. \quad (17)$$

В результаті можемо записати значення функцій, що входять в модель поверхні скоби викопуючого робочого органу типу «скоба»:

$$f_1(z_1): \quad x_1 = \operatorname{ctg} \left(\varphi + \frac{\varphi_2}{2} \right) z_1,$$

$$F_1(z_1): \quad y_1 = 0,5 \left[d + b \left(1 - e^{-\frac{2z_1}{(b-d)\text{ctg}\mu}} \right) \right],$$

$$f_2(z_2): \quad x_2 = \text{ctg}\gamma_2 \cdot \left(z - \frac{S \cdot \sin \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)} \right) + \frac{S \cdot \cos \alpha}{\sin(\gamma_1 - \alpha)},$$

$$F_2(z_2): \quad y_2 = 0,5 \left\{ d + (b - 2 \cdot \sin \varepsilon) \left[1 - e^{-\frac{2z_2}{(b_1-d)\text{ctg}\mu_2}} \right] \right\}.$$

Підставляючи вирази $x_1 = f_1(z_1)$, $y_1 = F_1(z_1)$, $x_2 = f_2(z_2)$, $y_2 = F_2(z_2)$ до рівнянь побудові шаблонів каркаса поверхні робочого органу, що буде утворюватися прямолінійними твірними [5] і отримаємо каркас поверхні для кожного конкретного випадку і умов роботи копача коренеплодів.

Список використаних джерел

1. Тищенко С.С. Обобщенная геометрическая модель адаптивной поверхности рабочего органа почвообрабатывающей машины / С.С. Тищенко, Б.А. Волик // Праці Таврійської державної агротехнічної академії. – Мелітополь, 2001. – Вип. 2. – С. 39–44.
2. Кривошапко С.Н. Торсовые поверхности и оболочки: Справочник. / С.Н. Кривошапко. – М.: Изд-во УДН, 1991. – 287 с.
3. Тищенко С.С. Изучение динамических характеристик отвальных рабочих органов почвообрабатывающих машин / С.С. Тищенко, В.А. Дубровін // Ekologiczne aspekty mechanizacji produkcji roslinney. – Warszawa, 2002. – s. 385–389.
4. Пат. № 49323 Україна, МПК А 01D 25/00. Викопувальний орган коренезбиральної машини / Кобець А.С., Сокол С.П., Науменко М.М., Кобець О.М., Волик Б.А., Пугач А.М.; Дніпропетровський ДАУ. – № u2009 11390; заявл. 09.11.2009; опубл. 26.04.2010, Бюл. № 8.
5. Сокол С. П. Геометрична модель робочої поверхні копача коренеплодів / С. П. Сокол // Вісник Харківського нац. техн. ун-ту с.г. ім. П.М. Василенка. – 2015. – Вип. 159. – С. 176–180.
6. Ключев А.С. Автоматическое регулирование /А.С. Ключев / – М.: Энергия. – 1979. – 392 с.
7. Бауков А.В. Использование методов механики сплошных сред при проектировании рыхлительных рабочих органов культиваторов / А.В. Бауков, А.С. Кушнарєв // Вопросы механизации сельского хозяйства. – Мелітополь. 1971. – Т. XVII. – с. 17–32.
8. Пигулевский М.Х. Технологические процессы в почве при ее обработке / М.Х. Пигулевский. – П.: 1916. – 220 с.
9. Панченко А.Н. Теория измельчения почв почвообрабатывающими орудиями / А.Н. Панченко. – Днепропетровск: ДГАУ, 1999. – 140 с.

Аннотация

ОБОСНОВАНИЕ ПАРАМЕТРОВ РАБОЧЕЙ ПОВЕРХНОСТИ КОПАЧА КОРНЕПЛОДОВ

Сокол С. П.

Предложенная модель позволяет построение поверхности выкапывающего рабочего органа по заданным законам распределения образующих

Abstract

PARAMETERS SUBSTANTIATION OF THE WORKING SURFACE OF ROOT CROPS HARVESTER

S. Sokol

Offered model of the working surface of digging equipment that allows to execute its construction on the set law of formative distribution.

УДК 631.362

ВПЛИВ КРИВИЗНИ РЕШЕТА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОЧИЩЕННЯ НАСІННЯ ГОРОХУ ВІД ЙОГО ПОЛОВИНОК

**Бакум М. В., к.т.н., проф., Крекот М. М., к.т.н., доц.,
Михайлов А. Д., к.т.н., доц., Абдуєв М. М., к.т.н., доц., Циба М. В., асист.,
Басов О. І., інж.**

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Наведені результати експериментальних досліджень впливу основних параметрів решітних сепараторів на ефективність очищення насіння гороху від його половинок. Підтверджено збільшення повноти розділення на криволінійному решеті на 20,94%.

Постановка задачі. При збиранні гороху від механічної дії робочих органів зернозбиральних комбайнів частина гороху розділюється на дві половинки. Їх кількість залежить як від технічного стану зернозбирального комбайна та параметрів його роботи, так і від сорту гороху та його стану.

Наявність половинок гороху знижує його товарність та тривалість зберігання. Так як половинки практично не мають схожості, то в посівному матеріалові високої якості їх теж не повинно бути. Тому однією із задач післязбиральної обробки насінневих сумішей гороху є відокремлення половинок гороху, які є цінним компонентом комбікормів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Половинки гороху відрізняються від цілого насіння за розмірами лише по товщині. Тому на